

ISTORIKAS ALGIS KASPERAVIČIUS APIE ANTANĄ TUMĖNĄ - KONSTITUCIJOS RENGIMO KOMISIJOS PIRMININKĄ

Tarp žymiausių Nepriklausomos Lietuvos valstybininkų yra rokiškėnas Antanas Tumėnas. Jis gimė 1880 m. gegužės 1 (13) d. Kurkliečių kaime Ragelių valsčiuje vidutinių ūkininkų šeimoje. Jau septynerių metų jį nuvežė į Vilnių, kur gyveno motinos jaunesnioji sesuo, eiti pradžios mokslų. 1894-1900 m. mokėsi II berniukų gimnazijoje, lėšas užsimokėti už mokslą užsidirbdamas korepeticijomis. Baigęs gimnaziją, jis 1900 m. užsirašė studijuoti Maskvos universitete matematiką, paskui metus studijavo architektūrą Varšuvos universitete. Pagaliau 1903 m. įstojęs į Peterburgo universitetą, ten studijas baigė 1909 m., įgydamas teisininko diplomą¹. Studijuodamas Peterburge jis daug laiko vis tiek praleisdavo Vilniuje, kur versdavosi korepeticijomis². Toks nelengvas kelias į mokslą užgrūdino jo charakterį, kuris, matyt, buvo tvirtas iš prigimties. [...]

Steigiamojo Seimo posėdyje gegužės 17 d. buvo sudaryta komisija Laikinosios konstitucijos projektui paruošti. Į komisiją įėjo atstovai: nuo krikščionių demokratų - Antanas Tumėnas, Zigmars Starkus ir Juozas Purickis, nuo liaudininkų (Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos ir Lietuvos valstiečių sąjungos) - Kazys Grinius ir agronomas Jonas Masiulis, nuo Lietuvos socialdemokratų partijos - Vincas Čepinskis, nuo žydų atstovų - Naftalis Fridmanas³. Už poros dienų, gegužės 20 d., posėdyje Steigiamasis Seimas patvirtino 12 nuolatinių komisijų. A. Tumėnas tapo dviejų — Konstitucijos projekto komisijos ir Teisių ir redakcijos komisijos, kurios svarbiausia funkcija buvo nutarimų ir įstatymų teisinis įvertinimas.

Pirmąją sudarė 14 narių, iš jų 6 krikščionių demokratų bloko atstovai - A. Tumėnas, J. Vailokaitis, K. Šaulys, J. Staugaitis, Z. Starkus ir K. Bizauskas⁴. Beje, Konstitucijos projekto komisijoje po vieną atstovą turėjo ir Steigiamojo Seimo nariai iš tautinių mažumų - žydų bei lenkų. Redakcijos komisijoje iš 7 narių krikščionių demokratų blokui priklausė trys - A. Tumėnas, K. Šaulys ir A. Milčius⁵. Taigi A. Tumėnas įėjo į trijų svarbių komisijų - vienos laikinos ir dviejų nuolatinių sudėtį. Tai lėmė kelios aplinkybės. Pirmą, jis buvo vienas žymesnių krikščionių demokratų veikėjų. Antra, krikščionys demokratai savo gausioje frakcijoje (59 iš 112 Steigiamojo Seimo atstovų) turėjo tik du teisininkus - A. Tumėną ir A. Milčių. Pastarasis - vėliau 1926 12 18-1928 05 01 buvo valstybės kontrolieriumi Augustino Voldemaro ministrų kabinete, bet 1920 m. turėjo tik 25 metus ir nebaigęs teisės studijų, pradėtų Maskvos universitete⁶. Kitaip tariant, jo aukštasis teisininko išsilavinimas nebuvo patvirtintas diplomu. Tokių žmonių, nebaigusių aukštojo mokslo, pirmuoju Nepriklausomos Lietuvos gyvenimo dešimtmėčiu nemažai dirbo atsakingose pareigose, bet, suprantama, jog Steigiamajame Seime konstitucijos rengimo komisijose be A. Tumėno krikščionys demokratai niekaip negalėjo išsiversti.

A. Tumėnas buvo aukštos kvalifikacijos teisininkas, jis greta valstybinės veiklos dar 1921 m. pradėjo dėstyti Aukštuosiuose kursuose, o 1922 m. vasarą jį pakvietė į kuriamą Lietuvos universiteto Teisių fakultetą. Šiame fakultete jis dėstė ligi 1935 m.⁷ [...]

Karšti ginčai įsiliepsnojo dėl Prezidento pareigybės. Socialdemokratai ir dauguma liaudininkų pasisakė prieš tokią pareigybę. Socialdemokratas, simpatizuojantis komunistams mokytojas Kazys

¹ Blažytė D. Antanas Tumėnas // Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai (1918-1940). Vilnius, 1997. - p. 263-264.

² Blažytė D. Antanas Tumėnas // Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai (1918-1940). Vilnius, 1997. - p. 263.

³ Daugirdaitė-Sruogienė V Lietuvos Steigiamasis seimas. New York, 1975. - p. 71.

⁴ Steigiamojo Seimo darbai. 1920. 1 sesija. - p. 26.

⁵ Ten pat, p. 27.

⁶ Žr.: Lietuvių enciklopedija, T. XVIII, Boston, 1959. - p. 459.

⁷ Blažytė D. Antanas Tumėnas // Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai (1918-1940). Vilnius, 1997. - p. 273-274.

Lekeckas ne be demagogijos aiškino: „Prezidento nori tie, kurie negali atsiskirti nuo senų katalikybės tradicijų. Jie ir Urachą rinko tais pačiais motyvais, jie nenori atiduot žmonėms valdžios. Lietuvoj yra apie 20 buržujukų, kurie nori valdyt per išrinktą iš savo tarpo prezidentą... Eikim prie gyvo gyvenimo, prie liaudies, o ji prezidentų nereikalauja (iš vietos: pasikvieskit Trockį)“⁸. Gegužės 31 d. vardiniu balsavimu pataisa išimti iš projekto visą II skirsnį apie Respublikos Prezidentą buvo atmesta 56 balsais (krikščionių demokratų plius dviejų žydų atstovų) prieš 39 „už“. Beje, iš 6 susilaikiusių buvo penki liaudininkai, jų tarpe K. Grinius ir G. Petkevičaitė⁹. [...]

Vargu, ar tada, 1922 metais buvo rimtai baiminamasi, jog Prezidentas taps diktatoriumi. V. Daugirdaitės-Sruogienės mintis, kad liaudininkų atstovas V. Lašas, perspėdamas, kad įvedus Prezidento instituciją ir suteikus jam plačias teises, gali įvykti kaip Lenkijoje, kur atsirado „Naczelnik Państwa“ - Valstybės Vadas, „padarė beveik pranašišką įspėjimą“ - laikytinas istorijos modernizacija, suprantama, 1926-1940 m. Lietuvos politinės istorijos kontekste¹⁰.

Santykių tarp krikščionių demokratų ir kairiųjų blogėjimo apraiška buvo tai, jog dar 1922 m. sausio mėn. liaudininkai atšaukė savo lyderį K. Grinių iš vyriausybės vadovo pareigų. Naujai sudarytas vasario 2 d. dr. E. Galvanausko ministrų kabinetas jau nebuvo koalicinis, o vadinamasis „nepartinis“. Tad Konstitucijos projekto svarstymas vyko stiprėjant konfrontacijai tarp krikščionių demokratų ir kairiųjų, kuri kulminaciją pasiekė diskutuojant apie švietimą ir apie tikybos dalykus.

Liaudininkai, o dar labiau socialdemokratai greta dalykinių argumentų dažnai griebdavosi įžeidinėjimų, kaltindami krikščionis demokratų, kad jie vykdo Romos kurijos ir jėzuitų nurodymus, tariasi su jais visais svarbiausiais klausimais. O liaudininkas Kazys Ralys 1922 m. liepos 27 d. netgi metė kaltinimą: „Jūs norite šiandien Lietuvos Konstituciją paverst savo kastos viešpatavimo įrankiu“¹¹. A. Tumėnas į šį išpuolį ir ankstesnį Kipro Bielinio protestą atsakė gana korektiškai: „kada protestas buvo reiškiamas tokioj formoj, kokioj leido atstovas Bielinis, tai žmogus statai sau klausimą, ar reikalinga kreipti domės į tokį protestą, ar tas protestas yra pamatuotas, tas protestas, kuris tokioj netinkamoj formoj yra išreikštas?“ Su kartėliu A. Tumėnas konstatavo, jog protestuojama „prieš tai, kad Konstitucijoj bus laiduotos tam tikros teisės tikiybėms organizacijoms, tikintiems žmonėms“¹².

Tačiau Konstitucijos komisijos referento-pirmininko korektiškumas negalėjo sušvelninti nei savo bendraminčių, nei jų oponentų nuostatų. Kompromisinis sutarimas, kurį pavykdavo pasiekti pačioje komisijoje, 1922 m. parlamente pasidarė negalimas. Polemika vyko ne tik Steigiamajame Seime, bet ir spaudoje. „Lietuvos žinios“ rašė, jog konstitucijos numatyta sąžinės laisvė yra tokia, „kokia mes naudojames iš caro Miko malonės“¹³.

1922 m. Konstituciją rengiant kaip demokratinę. daug nusipelnė Konstitucijos projekto komisijos vadovas A. Tumėnas. Gerai vertino jį ir politiniai vienminčiai, nes būtent A. Tumėnas 1924 m. birželio mėn. tapo pirmosios vienpartinės krikščionių demokratų vyriausybės premjeru.

(Iš: Mūsų konstitucionalizmo raida. Vilnius, 2003, p. 66, 68 – 69, 71, 77-78)

⁸ Steigiamojo Seimo darbai. 1920. 1 sesija. - p. 66.

⁹ Ten pat. - p. 66.

¹⁰ Daugirdaitė-Sruogienė V. Lietuvos Steigiamasis Seimas. New York, 1975. - p. 184.

¹¹ Steigiamojo Seimo darbai. 1922. 1 sesija. 231-236 posėdis. - p. 7.

¹² Ten pat. - p. 7.

¹³ Sąžinės laisvė mūsų Konstitucijoje // Lietuvos žinios. 1922.07.28, Nr.121. p. 1.